

Haruki Murakaminin "Mexaniki Quşun Xronikası" Romanında Tarixə Yönləmə

Orientation To History In "The Wind-Up Bird Chronicle", The Novel By Haruki Murakami

Gulnar Yunusova

E-mail: gulnar1340@gmail.com

Tel:+994505820860

ORCID:

<https://orcid.org/0000-0002-3372-4422>

AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutu

Məqalənin gəldiyi
tarix/Received: 21.07.2024
Qəbul tarixi/Accepted:
02.12.2024
Nəşr tarixi/ Available Online:
29.12.2024

Xülasə: 「ねじまき鳥クロニクル」 – “Mexaniki quşun xronikası” (1994-1995) romanı Haruki Murakaminin postmodern nəsrində tarixə yönəlmənin ən müfəssəl təsvirini verən əsəridir. “Qoyun ətrafında macərə” romanında öz kimliyini axtaran Bokunun səyahətinin Yaponiyanın tarixi hadisələrindən süzülərək keçməsinə baxmayaraq, “Mexaniki quşun xronikası” romanı Murakaminin tarixə yönəlməsini və fərdin postinsana çevrilməsinin birbaşa təmsil etdiyi cəmiyyətin tarixində yaşananlarla bağlı olmasını ən qabarıq şəkildə nümayiş etdirən əsərdir. H.Murakami mənfəi və ya başqa şəkildə tarixdən xəbərdar olmağın, müasir oxucular üçün kim olduqlarını və necə inkişaf mərhələsindən keçdiklərini anlamaq üçün vacib olduğunu bildirir. Modern insan üçün keçmiş bütöv bir vahid kimi deyil, bir-birindən qopmuş, aralarındakı əlaqələr qırılmış şəkildə təzahür edir. H.Murakami gələcək yaratmaq üçün keçmişə nəzərdən keçirməli, keçmişimizi müasirliyimizə əlavə etməli olduğumuzu irəli sürür. Postmodernizmin tarixi iddialara qarşı şübhə duymasına baxmayaraq, keçmişin ağırlı izləri bizə geridə qoyduğumuz mirasları öyrədə bilər.

Romanda tarixi hadisələr – Çin torpaqlarında, Mancuriyadakı savaşa milyonlarca yapon əsgərinin canını fəda etməsi və tam olaraq sayları qeyri-müəyyən olan çin əsgərlərinin öldürüldüyü Nomonhan hadisəsini (Xalxin göl döyüşləri) birbaşa təcrübə edən birinci şəxslərin dinləyicisi olan qəhrəmanlar vasitəsilə təsvir edilir. H.Murakaminin sözügedən romanda tarixə yönəlməsi ətraflı və çoxşaxəlidir. Yazıçı tarixi hadisələrin günümüzdə uzunmüddətli təsirlərini araşdırmaq üçün sürreal və simvolik elementlərdən istifadə edir. Toru pişiyi və həyat yoldaşı itkin düşdükdən sonra yoldaşı ilə olan münasibətlərini və öz mənliliyini sorğulamaq üçün susuz quyuya endiyində ümid etdiyindən daha çoxunu, ölkəsinin yaxın tarixdəki çirkinliklərini tapır. Roman şəxsi və kollektiv tarixləri birləşdirir, baş qəhrəman Toru Okadanın itkin düşmüş arvadını axtarmasını Yaponiyanın militarist keçmişini, xüsusilə İkinci Dünya Mühəribəsi hadisələri və Mancuriya savaşı haqqında düşüncələrə birləşdirir.

Açar sözlər: H.Murakami, tarixə yönəlmə, Yaponiya, keçmiş, müasirlik

Abstract: The novel 「ねじまき鳥クロニクル」 – “The Wind-Up Bird Chronicle” (1994-1995) provides the most detailed description of the orientation to history in Haruki Murakami's postmodern prose. Despite the fact that Baku's journey in search of identity in “A Wild Sheep Chase” is filtered through the historical events of Japan, “The Wind-Up Bird Chronicle” is a work that most vividly demonstrates Murakami's orientation to history and the direct transformation of the individual into posthuman society. H. Murakami says that being aware of history in a negative or any other way is important for modern readers to understand who they are and how they went through the stage of development. For modern human, the past is not seen as a whole, but as broken with lost connection. Murakami argues that in order to create a future, we must look to the past and add our past to our modernity. Although postmodernism is skeptical of historical claims, the painful traces of the past can teach us the legacy we have left behind.

The novel depicts historical events by the means of the protagonists who are listeners of the people who directly experienced the Nomonhan incident, in which millions of Japanese soldiers sacrificed their lives in the war in China, Manchuria, and the unknown number of Chinese soldiers killed. Murakami's orientation to history in this novel is detailed and multifaceted. He uses surreal and symbolic elements to explore the lingering impacts of historical events on the present. When Toru lost his cat and wife, he finds out more about the ugliness of her country in the recent history than he hoped when he went down to the dry well to question his identity. The novel blends personal and collective histories, interweaving the protagonist Toru Okada's search for his missing wife with reflections on Japan's militaristic past, especially the events of World War II and the Manchurian campaign.

Keywords: H.Murakami, orientation to history, Japan, past, modernity

Giriş / *Introduction*

Haruki Murakami 2005-ci ildə ABŞ-nin "The Georgia Review" jurnalına verdiyi müsahibəsində "Mexaniki quşun xronikası" romanını yaradıcılığının dönüş nöqtəsi olduğunu bildirmişdir: "Mən Yaponiyada olanda bir yazıçı kimi şəxsi və uydurma dünya yaratdım. Bunu roman şəklində formalaşdırdım. Öz yaratdığım dünyamda tək qala bildim. Bəziləri bunu "qaçmaq" adlandıra bilər. Lakin mən bunun qaçış olduğunu düşünmürəm. Bu böyük dünyanın içində olan daxili dünya vardı. Lakin ABŞ-da yaşayarkən "bu kifayət deyil" deyə düşünməyə başladım. Mən bir roman yazarı kimi daha müsbət və daha konstruktiv bir şey yaratmalıyam. "Mexaniki quşun xronikası"nı yazarkən, əsasən bunu düşünürdüm. Bu mənada düşünürəm ki, iş müsbət və konstruktiv şeylərə yönəlib. Bu əsəri yazarkən çoxlu dəyişikliklər etdim. Özümün və həyatımın yeni obrazını axtarırdım. Bu mənim üçün dönüş nöqtəsi oldu" (村上, 2012, p. 353).

"Mexaniki quşun xronikası" romanı üç hissədə, ilk iki kitab 1994-cü ildə, üçüncü kitab isə 1995-ci ildə çap olunmuşdur. Birinci kitabda ən önəmli itkilərdən biri qəhrəmanın ailə pişiklərinin itməsidir. İkinci kitab qəhrəmanın həyat yoldaşı Kumikonun yoxa çıxması ilə başlayır. Üçüncü kitabın başlanğıcında pişik geri gəlir və kitabın sonuna doğru əsas personaj həyat yoldaşı ilə əlaqə qura bilir, lakin nəticə olaraq qadının evə geri dönüb dönməyəcəyi naməlum qalır. Olduqca dərin metafizik çalarları ilə bu daxili dramada hər birinin öz hekayələri olan qəribə xarakterlər, mənəvi bələdçilər və mühit vardır. Bu personajlar baş qəhrəmanın itkin pişiyi və həyat yoldaşını Yaponiyanın on beş illik müharibə zamanı Çində və Mancuriya-Monqolustan sərhədində törətdiyi şiddətli müharibə vəhşətilə əlaqələndirir. Əsərdəki hadisələrin 1984-cü ildə cərayan etməsinə baxmayaraq, bütün roman qəhrəmanları bundan 40-45 il öncə baş vermiş tarixi hadisələr vasitəsilə bir-birinə zəncir kimi bağlıdır: 「シナモンの祖父と間宮中尉は、新京という街で結びついている。間宮中尉と占い師の本田さんは満州と蒙古の国境における特殊任務で結びついて、僕とクミコは本田さんを綿谷ノボルの家から紹介された。そして僕と間宮中尉は井戸の底によって結びついている。間宮中尉の井戸はモンゴルにあり、僕の井戸はこの屋敷の庭にある。ここにはかつて中国派遣軍の指揮官が住んでいた。すべては輪のように繋がり、その輪の中心にあるのは戦前の満州であり、中国大陸であり、昭和十四年のノモンハンでの戦争だった。でもどうして僕とクミコがそのような歴史の因縁の中に引き込まれて行くことになったのか、僕には理解できない。それらはみんな僕やクミコが生まれるずっと前に起こったことなのだ」 // "Darçının babası ilə leytenant Mamiya Şincinq şəhərinə bağlı idilər. Leytenant Mamiya ilə falçı Hondaya gəldikdə isə, onlar bir-birlərinə Mançu sərhədində bərabər göndərildikləri xüsusi xidmət ilə bağlıydılar. Kumiko ilə məni Hondayla tanış edən Noboru Vatayanın ailəsi idi ki, o da əmisi vasitəsilə Mancuryaya bağlı idi. Leytenant Mamiya ilə mən bir-birimizə bir quyunun dibində qalmağımızla bağlıydıq. Leytenant Mamiyanın quyusu Monqolustanda, mənimki isə malikanin bağçasında idi. Halbuki, bu malikanə də bir vaxtlar Çində orduya komandirlik etmiş bir hərbcinin mülki idi. Hamımız bir çənbərə bağlı idik ki, mərkəzində müharibədən öncəki Mancuriyanın, Çinin və 1939-cu il Nomonhan savaşının olduğu bir çənbərə. Eyni zamanda, Kumiko ilə

mənim bu qəribə səbəb nəticə zəncirinə necə çəkdiyimizi heç cür anlaya bilmirdim, bütün bu tarixi hadisələr ikimiz də doğulmamışdan çox əvvəl olub bitmişdi" (村上, 2002, pp. 337-338). Bu müxtəlif hekayətlər – üz-üzə hekayələr, məktublar, qəzet məqalələri, kompüterdə saxlanılan yazılar və rəya kimi vasitələrlə paylaşılır. H.Murakami sözügedən romanda həm tarixi həqiqətləri, həm də uydurmanı bir-biri ilə birləşdirən hekayə mozaikası yaratmışdır. Roman yazıçının ən iddialı və ən mürəkkəb əsərlərindən biridir. Romanın ilkin iki kitabı ilə yazıçı hər hansı həlli olmayan bir sirr yazmağa başlamış, lakin oxucularından daxil olan şikayətlərdən sonra romana üçüncü hissəni də daxil etmək qərarına gəlmişdir. Romanın sonuna doğru baş qəhrəman daha çox ətrafla maraqlanan hala gəlir ki, bu yazıçının öz həyatındakı dəyişikliyi əks etdirən bir haldır. Romanın yazıldığı və yayımlandığı dövəndə – 1995-ci il yeraltı Sarin qaz hücumu və Kobe zəlzələsindən sonra Yaponiya böyük dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Baş vermiş fəlakətlər həmin ərəfədə ABŞ-də fəaliyyət göstərən yazıçıya böyük təsir göstərmişdir. Yazıçı romanının üçüncü hissəsini sözügedən fəlakətlərdən sonra yazmışdır. H.Murakaminin "Mexaniki quşun xronikası" əsərində tarixə yönəlməsi keçmiş hadisələrin həm şəxsi, həm də ictimai müstəvidə indiki reallıqları necə formalaşdırdığına dair tədqiqi ilə xarakterizə olunur. Postmodern hekayə üsulları vasitəsilə yazıçı oxucuları tarix və onun nəticələri haqqında anlayışlarını yenidən nəzərdən keçirməyə çağırır.

Əsas hissə / Main part

Tarixin əhəmiyyəti postmodern cəmiyyətin mərkəzində dayanır. Cəmiyyətimizin dəyişkən və parçalanmış təbiətinə görə tarix postmodern bir fərd üçün kimliyin formalaşdırılmasında mühüm bir vasitədir. Harvey modernizmin tarixə hörmət etmədiyini iddia edirdi: *"Modernizm modern öncəsi cəmiyyətlərin əksinə, heç öz keçmişinə belə hörmətlə yanaşmırdı"* (Harvey, 1991, p. 11). Modernizm keçmişdən qopmuşluğu təmsil edirdisə, postmodernizm çox fərqli bir şəkildə keçmişə qayıtmağı təmsil edir. Əgər gələcək yoxdursa və yaxud yeni deyilsə, gələcək yaratmaq üçün keçmişə nəzərdən keçirməli və keçmişimizlə bağlı danışdığımız parodiyalarla bərabər keçmişimizi müasirliyimizə əlavə etməliyik. Sarupun dediyi kimi, keçmişə bilmək gələcəyi təsəvvür etməyə kömək edir: *"Keçmişə qorumaq üçün bir impulsun özünü qorumaq üçün bir impuls olduğunu söyləmək olar. Bəlkə də insanlar keçmişlə əlaqələrini qorumaqla kimlik hissələrini qoruyub saxlayır? Harada olduqlarını bilmədən hara getdiklərini bilmək çətinidir"* (Sarup, 1996, p. 97).

H.Murakaminin romanlarında tarix güvənə biləcəyimiz yeganə obyekt kimi görünür, lakin paradoksal olaraq metanarrativlərdəki parçalanmanı nəzərə aldıığımızda gerçək, etibarlı bir tarix tapmaq mümkünsüz görünür. Q.Quliyev postmodernizmin ideoloqlarından H.Arendtin fikirlərinə əsasən qeyd edirdi: *"Ənənənin ipi artıq qırılmışdır və çətin ki, bir də onu düyünləyib bərpa edə bilək. Keçmişin aramsızlığı məhv olub getmişdir. Lakin buna baxmayaraq, keçmiş yoxa çıxmamışdır; biz yenə onunla üz-üzə durmuşuq. Fəqət bu, artıq fraqmentlərə parçalanmış tarixdir"* (Quliyev, 2009, p. 32). Bütün bunlara baxmayaraq, Murakami tariximizi bilməyin, mənfi və ya başqa şəkildə tariximizdən xəbərdar olmağın, müasir oxucular üçün kim olduqlarını və necə inkişaf mərhələsindən keçdiklərini

anlamaq üçün vacib olduğunu bildirir. Cey Rubin H.Murakaminin “Mexaniki quşun xronikası” romanının geniş kütlələr tərəfindən sevilməsinə müəllifin aşkar tarixi yanaşması ilə bağlayır: *“Yaponiyanın Asiyanın digər xalqlarına qarşı törətdiyi cinayətlər... Yaponiya onilliklər boyu rəsmi səssizliyindən sonra tarix dərsliklərində məktəblilərdən gizlədilən xoşagəlməz həqiqətlərə - keçmişinə baxmağa başladı və “Mexaniki quşun xronikası” ağırlı prosesin bir hissəsi olaraq görülür”*(ルービン, 2006, p. 214).

H.Murakami keçmişdən güclü şəkildə təsirləndiyi aşkardır və “Mexaniki quşun xronikası” romanı oxucularının keçmişdən dərs almalarına səy göstərərək Yaponiya tarixində baş verən bəzi qarışıq hadisələri əhatə etməkdədir. Sanki Murakami həm yaratdığı personajlarına, həm də oxucularına Sarupun sualına bənzər sual ünvanlayır: əgər harda olduqlarını bilsələr, hara gedəcəklərinə kömək edəcəkmidi? Etibarlı keçmiş olmayan, simulyasiya edilmiş indiki və təsəvvür olunmayacaq bir gələcəyə sahib olmaq, ondan öyrənmək üçün tarixdə həqiqəti axtarıb tapmaq, postmodern cəmiyyətin ən vacib problemlərindəndir: *“Postmodernizm tarixi kontekstləri vacib və hətta müəyyənləşdirici kimi yenidən qurur, lakin bununla da bütün tarixi bilik konsepsiyasını problemə çevirir və bu “gerçək tarixiliyin” vahid, əsaslandırılmış transsendent anlayış ola bilməyəcəyini göstərir”*(Hutcheon, 1988, p. 89).

H.Murakami romanlarının tarixinə Yaponiyanın tarixi ünsürlərini daxil etməklə oxucuları arasında bilik və mübahisəni təşviq etmək məqsədi güdməklə yanaşı, qəhrəmanlarının səyahətlərini davam etmələrinə kömək etməyi də nəzərə almışdır. Murakami öz personajlarının şəxsi həyatlarını daha geniş tarixi hadisələrlə mükəmməl şəkildə qarışdıraraq keçmişin indiki zamana davamlı olaraq necə təsir etdiyini göstərir. Baş qəhrəman Toru Okada itkin həyat yoldaşını axtararaq, qaranlıq tarixi həqiqətləri üzə çıxararaq həm şəxsi, həm də tarixi bir səyahətə çıxır. Yazıçı tarixi enerjilərin sarsılmaz və yenidən investisiya qoyulmasından özünü və dünyanı tanımaq üçün bir vasitə olaraq istifadə edir. Sözügedən hal “Mexaniki quşun xronikası” romanının qəhrəmanı Torunun xarakterinin təkamülü üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Tarix və şəxsiyyət bir-birinə bağlıdır və postmodern ədəbiyyat ancaq indiki deyil, inanındırıcı və mənalı bir gələcək yaratmaq üçün keçmiş bilməyin ehtiyacını vurğulayır. H.Murakaminin personajları dünyadakı postmodern qəhrəmanları narahat edən sualları verir və gerçək cavablar üçün keçmişə dönüb baxırlar. Sarupun vurğuladığı kimi, keçmişin indiki fərdi cəmiyyətimizdən fərqli bir “kollektiv kimliyi” var: *“Keçmiş fərdi və kollektiv kimliyin təməlidir, keçmişdən gələn obyektlər mədəni simvollar olaraq əhəmiyyət mənbəyidir. Nostalji impuls böhrana uyğunlaşmada vacib bir agentlikdir, etimad zəiflədikdə və ya təhdid edildikdə milli kimliyi gücləndirir”*(Sarup, 1996, p. 97).

Baş qəhrəmanları kimi, Murakami də oxucu ilə dialektikanın nəticəsi olaraq ətrafı ilə daha əlaqəli bir obraz yaradır, Toru digəri ilə dialektik vasitə ilə daha əlaqəli bir fərd olur. Öncəki romanların “Boku”sundan fərqli olaraq Toru bir aktivizm duyğusu qazanır və səyahətinin sonunda

özünü və digərini tanımaq üçün güzgü mərhələsinə geri dönüş edir. Nəticə etibarlı ilə, Torunun səyahəti uğurlu olur.

Yazıçı romanda tarixiliyə yanaşmasında modernist bir zaman anlayışını ortaya qoyur. Romanın mətninin böyük hissəsində əsas mövzunun özünü kəşf etmə yolunda bir addım, Murakaminin Yaponiyanı əhatə edən şiddəti aşkar etmək cəhdi kimi görmək olar. Yapon casusunun rus zabiti və dəri üzən monqol hərbcisi tərəfindən dəhşətli işgəncə və edamının, Nancinqdəki zooparkda çinlilərin yapon əsgərləri tərəfindən öldürülməsi təsvirləri ətraflı və uzunmüddətli. Bu zorakı hadisələrin hər ikisi millətin adına həyata keçirilir. Murakami baş qəhrəman Torunun qayını və gələcək siyasətçi Vataya Noborunu hər hansı bir fərdin psixikasına dərin pislik və şiddəti aşılacaq biləcək simvol olaraq təsvir edir. Eyni zamanda, Murakami yapon mediasının və insanların pərəstiş etdiyi elitist akademik və perspektivli bir siyasətçi Vatayarı işsiz, cəmiyyətdən ayrılmış üzvü olan Torunun qarşı qütbünə yerləşdirir. Toru Vatayanın həyat yoldaşı Kumikonun yoxa çıxmasının və Vatayanın bacısının intiharının səbəbi olduğunu aşkar edir və xəyalında baş verən şiddətli bir döyüşdə Vatayarı fiziki olaraq məhv etməyə məcbur olur. Onların uzun hekayələri baş qəhrəmanın şəxsiyyət axtarışının ritmini pozur. Bununla birlikdə həm milli, həm də fərdi səviyyədə keçmişdən və günümüzdən gələn bu mənasız zorakılığın təsvirləri zamanın sarsılmaz, dairəvi davamlılığını vurğulayır; kimliyi qana, keçmişdən bu günə və milləti fərdə bağlayır. Bu roman vasitəsilə H.Murakami Yaponiya tarixinin ağırlığını müasir cəmiyyətə gətirir. Yaponiyanın keçmişindən gələn dəhşətli hadisələri ətraflı izah edən yazıçı oxucularının əvvəldə baş verənləri unutmalarına icazə verməyərək, gələcəyin ortaya çıxması üçün keçmişin analizinə təşviq edir.

Romanda Torunun hekayəti 1984-85-ci illərdə cərəyan edir. Sözügedən dövr Yaponiyada istehlak mədəniyyətinin hər şeyi korladığı 1980-ci illərin ortalarıdır. Bu dövr Yaponiya Amerika işğal rejiminin bitməsindən sonra global kapitalist iqtisadiyyatı prosesində intensiv şəkildə istehlakçı cəmiyyətə çevrilmiş və işğal dövründəki təcrübələr kimliklərdə və ictimai yaddaşda unudulmaz izlər qoymuşdur. Heç təsadüfi deyil ki, Murakami romanı yazdığı ərəfdə – 1995-ci ildə daimi olaraq Yaponiyaya qayıtmağı və dövrün mədəni boşluğuna işarə edən *“Yaponiyanın keçmişinin kabusları ilə qarşılaşmağı qərara almışdır”* (Welch, 2005, p. 58). Yazıçı boş istehlakçılıq və işgüzarlıq səbəbi ilə şəxsi məmnuniyyətsizlik yaşayan yeni yapon cəmiyyətinin kaos və mənəvi boşluğunu qələmə almışdır. Toru da bu mədəniyyətin ona təqdim etdiyi gələcəyi olmayan işindən ayrılmağı seçərək, həyatını sorğulamağı seçir.

C.Rubin romanın baş qəhrəmanı Toru Okada və həyat yoldaşı Kumikonun adlarını analiz edərək hekayədə qəhrəmanların üzərinə düşən vəzifələrə aydınlıq gətirir. Toru yaponcada istifadə olunan məna etibarlı ilə keçid, yəni quyunun divarından bilinən dünyadan bilinməyən dünyaya keçid etmək roluna sahibdir. Kumiko isə *“quyudan su çəkmək”* mənasını ifadə etməkdədir (ルービン, 2006, p. 208). C.Rubinə görə *“quyu baş qəhrəmanın şüuraltına keçidi təmin edən bir ünsürdür, su isə ağılı təmsil edir. Toru hər dəfə içərisində su olmayan quyuya endikdə suyun rolunu icra edir və fiziki olaraq varlığının*

izlərini itirir" (ルービン, 2006, p. 209). Burada quyunun divarları qəhrəmanın yaşadığı fiziki dünyanı və aydınlığa çıxartmaq istədiyi dərin qaranlığı bir-birindən ayıran bir baryer xarakterlidir. Toru quyunun divarından keçərək doğulmağından da öncə meydan gəlmiş hadisələrlə üzləşir. "*Günümüzdə itkin yoldaşını axtarmağa çalışması onu zorakı yapon keçmiş ilə bugünkü boşluq arasındakı əlaqəni başa düşmək üçün daxili səyahətində itələyir*" (Welch, 2005, p. 58). Simvolizm tarixi mövzuların təmsil olunmasında həlledici rol oynayır. Murakami bu mənada romanda bir çox simvollarından istifadə edir. Əsərin adında əsas element olan mexaniki quş tarixin mexaniki və bəzən amansız təbiətini göstərən təkrarlanan bir simvoldur. Torunun həyatındakı dərin quyu şüuraltına enməyi və keçmişin basdırılmış xatirələrini simvolizə edir, tarixin gündəlik həyatın səthinin altında olması fikrini əks etdirir. Eyni zamanda, Torunun quyudakı mistik təcrübələri kimi fəvqəltəbii hadisələr tarixi şüurun dərinliklərini və tarixin çox vaxt gizlədilən və ya unudulan tərəflərini simvollaşdırır.

Romanda tarixi hadisələr Çin torpaqlarında, Mancuriyadakı savaşa milyonlarca yapon əsgərinin canını fəda etməsi və tam olaraq sayları qeyri-müəyyən çin əsgərlərinin öldürüldüyü Nomonhan hadisəsini birbaşa təcrübə edən birinci şəxslərin dinləyicisi olan qəhrəmanlar vasitəsilə təsvir edilir. Romanın üçüncü kitabında isə İkinci Dünya müharibəsində Yaponiya ilə Amerikanın münasibətləri, Hiroşima, Naqasaki fəlakətləri, Stalin zülmü, Sibir dəhşətləri kimi tarixi hadisələr də səhnəyə çıxır. Toru pişik və həyat yoldaşı itkin düşdükdən sonra yoldaşı ilə olan münasibətlərini və öz mənliliyini sorğulamaq üçün susuz quyuya endiyində ümid etdiyindən daha çoxunu, ölkəsinin yaxın tarixdəki çirkinliklərini tapır. Tarixi kontekstlər və hadisələr Yaponiyanın İkinci Dünya müharibəsində iştirakı, Çin-yapon müharibəsi və Nomonhan hadisəsi kimi əsas tarixi hadisələr diqqətlə təsvir edilmişdir. Bu hadisələr tək-cə fon deyil, həm də süjetin və personajların inkişafının ayrılmaz hissəsidir. Onlar tarixin fərdlərə və cəmiyyətə kollektiv travma və uzunmüddətli təsirlərini vurğulamağa xidmət edir. Toru ona hücum edən adamı beyzbol çubuğu ilə öldürməyə çalışdığı zaman rədd etdiyi vəhşəti öz içində dərk etdikdə dəhşətə gəlir. Yaponiyanın yaxın keçmişindəki – Çindəki şiddət dolu hadisələri nəğil kimi dinləyən qəhrəmanın həmin zorakılıq ünsürlərini öz içində tapması Halbsvaçın ictimai yaddaşa bağlı fikirlərinə işarət etməkdədir. Fərdi olaraq qəbul edilən yaddaşın ictimai bir yanının olduğuna işarə edən ilk adam fransız sosioloq Moris Halbvaks (1877-1945) olmuşdur. 1925-ci ildə yayımlanan "Yaddaşın sosial çərçivəsi" adlı əsərində yaddaşın cəmiyyətlə birlikdə hərəkət etdiyini ifadə etmişdir. Alimə görə "*fərdlər yaddaşlarını içində yaşadıkları cəmiyyətdən qazanırlar və mənsub olduqları cəmiyyətdən kənarında bir yaddaş əldə edə bilmirlər*"(Olick, 1999, pp. 334-335). Torunun şiddəti öz içində tapması yaddaşın fərdiliyi ilə bərabər ictimai olmasına işarə edən ictimai yaddaş çərçivəsində fərdlərin keçmişdə təcrübə etmədiyi bir çox hadisələrin ötürülmə yolu ilə növbəti nəsillərə çatdırılması nöqtəyi-nəzərdən maraqlıdır. 「僕はこれまでに殴り合いの喧嘩なんて一度もやったことがな かった。思い切り人を殴ったこともなかつた。でもどういいうわけか、もうやめることができなくなつてしまつていた。もうやめなくちゃいけないんだ、と僕は頭の中で考 えていた。これでもう十分だ。これ以上はやりすぎになる。こいつはもう立ち上がる こともできないん

だぞと。でもやめられなかった。自分がふたつに分裂してしまっていることがわかった。こっこの僕にはもうあっちの僕を止めることはできなくなってしまっているのだ。僕は激しい寒けを感じた」 //“Əvvəllər heç vaxt fiziki davada olmamışdır. Heç vaxt heç kimə var gücümlə vurmamışdım. Amma indi necə dayanacağımlı bilmirdim. Bəsdır, dedim öz-özümə. İşin bitdi, adamın artıq ayağa qalxacaq halı belə yoxdur. Lakin özümü idarə edə bilmirdim. Sanki iki yerə bölünmüşdüm. Bu mən digər mənə mane ola bilməzdi. Şiddətli soyuqluq hiss etdim”(村上, 2002, p. 390). Yazıçı tarixin şəxsiyyətə təsirini – tarixi hadisələrin fərdi və kollektiv şəxsiyyətləri necə formalaşdırdığını nümayiş etdirir. Personajlar öz şəxsi tarixləri və həyatlarını təyin edən daha geniş tarixi qüvvələrlə mübarizə aparırlar və bu, özünü dərk etməyin keçmişlə üzləşməyi və qavramağı tələb etdiyini göstərir.

Murakaminin Çinə və müharibə tarixinə olan heyranlığı, 2009-cu ildə Qüds ədəbiyyat mükafatı aldıqdan sonra Qüdsdə etdiyi nitqində də aydın görünür. Murakami çıxışında nadir şəkildə atasına və atasının ölümünə toxunur: “Atam keçən il doxsan yaşında vəfat etdi. Təqaüdcü bir müəllim və Buddist keşiş idi. Kyotoda aspiranturada oxuyanda orduya çağrıldı və Çinə döyüşə göndərildi. Müharibədən sonra dünyaya gələn bir uşaq olaraq onu hər səhər yeməyindən əvvəl evimizdəki kiçik Buddist qurbangahda uzun və dərin hiss olunan dualar oxuyarkən görürdüm. Bir dəfə atamdan bunu niyə etdiyini soruşdum və mənə döyüş meydanında ölənlər üçün dua etdiyini söylədi. Həm müttəfiq həm də düşmən olaraq ölənlər üçün dua edirdi. Qurbangahda diz çökəndə atamın arxasına baxaraq, sanki ölüm kölgəsinin ətrafında gəzdiyini hiss edirdim. Atam öldü və özü ilə birlikdə xatirələrini, mənim əsla bilməyəcəyim xatirələrini apardı. Lakin onun ətrafında gizlənən ölümün varlığı mənim yaddaşımda qalmaqdadır. Ondən götürdüyüm az şeylərdən və ən vaciblərindən biridir” (Murakami, 2009). Murakami savaşı xatirələrindən və Çindən atasının onlar haqqında söylədiyi sözlər və ya daha doğrusu atasının sözləri və Murakaminin tam olaraq heç vaxt eşitmədiyi hekayətin yoxluğu kontekstində bəhs edir. Dua edən atasını arxadan izləyən gənc Murakaminin atasının Çinlə bağlı savaşı xatirələrinə qarşı hiss etdiyi duyğusal məsafə və tərəddüdləri və bunları bölüşmək üçün özünün ilk təcrübədən məhrum olduğunun fərqiində olması barədə fikir yürütməyə səbəb olur. Murakami nitqində atası ilə olan münasibətləri haqqında çox az fikir bildirərək bir-birindən uzaq olduqlarını bildirmişdir. Daha sonra İan Burumayla müsahibəsi zamanı “atamın Çindəki təcrübələri qanıma nüfuz etdi. Çox güman ki, mən belə bir gen miras almışam”(Buruma, 1996, p. 93) deyərək bildirmişdi. Bu cür narahatlıq Murakaminin uşaqlıqda Monqolustandakı savaşı marağı göstərməsinə səbəb olmuşdur ki, “Mexaniki quşun xronikası”ndakı təsvir etdiyi vəhşətlərin savaşı məkanını ziyarət etmək məcburiyyəti hiss etdiyindən Nomonhanə səfər etmişdir. Şüuraltını kəşf etməsi və ya onunla üzləşməsinin hekayəti “Nomonhanın dəmir məzarlığı” (ノモンハンの鉄の墓場) adlı əssesində ətraflı şəkildə əks olunmuşdur. “Mexaniki quşun xronikası” romanındakı dolambaclar yazıçının əssesinin mənasını dərk etməyə kömək edir və qurğusunun və özünü kəşf etmənin semiotik təbiətini vurğulayır. Leytenant Mamiyanın Nomonhan hadisəsindəki dəhşətləri danışıması ilə Yaponiyanın 1939-cu ildə Monqolustandakı mənasız təcavüz hekayəsi yenidən təsvir edilir: 「南京あたりじやずいぶんひどいことをしましたよ。うちの部隊で

もやりました。何十人も井戸に放り込んで、上から手榴弾を何発か投げ込むんです。その他口では言えんようなこともやりました。少尉殿、この戦争には大義もなんにもありません。こいつはただの殺しあいです。そして踏みつけられるのは、結局のとろ貧しい農民たちです」 // *“Nancinq bölgəsində dəhşətlər törətdik. Mənim dəstəm də onlarca insanı quyulara doldurub üzərilərinə əl bombaları atdı. Dilə gətirilməyəcək şeylər etdik. Bu savaşa dürüstlük deyə bir anlayış yoxdur. Sadəcə bir qətləm. İsimiz yoxsul kəndlilərdən ibarət bir xalq qırmaqdan başqa bir şey deyildi”* (村上, 2000, p. 311).

Leytenant Mamiya bir toxum belə cücərməyəcək quraq torpaqlar uğrunda törədilən qırğınları şiddətlə qınayırdı. Romanın əsas bölümlərindən biri 1939-cu il Xalxin göl savaşına (Nomonhan hadisəsi) həsr olunmuşdur. Leytenant Mamiyanın monqol çöllərində bir quyuda həbs edilməsi və işgəncəyə məruz qalması ilə bağlı epizod mətnin quruluşundakı dönüş nöqtələrindən biridir. Leytenant Mamiya kimi personajlar bu hadisələrin qoyub getdiyi qalıcı psixoloji yaraları nümayiş etdirərək müharibə zamanı yaşadıkları dəhşətli təcrübələri danışirlar. Bu oriyentasiya onu göstərir ki, tarix insan təcrübəsini daim formalaşdıran davamlı bir qüvvədir. Bu epizod qəhrəman Okada Torunun özünü yenidən kəşf etmək uğrunda apardığı mübarizəni uzaq bir yerdə əlaqəsiz bir tarixi hadisə kimi görünən Mamiya təcrübəsi ilə əlaqələndirir. “Nomonhanın dəmir məzərləgi” yazısı Murakaminin Monqolustan savaş məkanındaki qorxunc real həyat təcrübəsini ortaya qoyur. Bu səfər yaratdığı Toru Okada qəhrəmanı ilə eyni şəkildə Murakami üçün bənzər şəkildə bir dönüş nöqtəsi olmuşdur.

Haruki Murakami romanda tarixi insan varlığını formalaşdıran geniş yayılmış və çoxşaxəli bir qüvvə kimi təqdim edir. Yazıcının tarixə yönəlməsi yaddaşın, travmanın, şəxsi və kollektiv təcrübələrin qarşılıqlı əlaqəsinin dərinəndən araşdırılması ilə xarakterizə olunur. Postmodern hekayə üsulları vasitəsilə Murakami oxucuları tarixin mürəkkəbliyi və onun indiki və gələcəyə dərin təsirləri haqqında düşünməyə dəvət edir.

Nəticə / Conclusion

Haruki Murakaminin “Mexaniki quşun xronikası” əsərində tarixə yönəlmə, müəllifin tarixi elementləri hekayənin quruluşu ilə mürəkkəb şəkildə əlaqələndirdiyi romanın mühüm cəhətidir. Bu xüsusiyyəti vurğulayan əsas məqamlar bunlardır: Roman Yaponiyanın İkinci Dünya müharibəsində iştirakı, Mancuriya savaşı və Nomonhan hadisəsi kimi mühüm tarixi hadisələri və hadisələr vasitəsilə müharibə və zorakılığın fərdlərə və cəmiyyətə təsirlərini araşdırır; hekayə baş qəhrəman Toru Okadanın şəxsi səyahətini daha geniş tarixi elementlərlə birləşdirir. Personajların şəxsi tarixləri çox vaxt daha böyük tarixi kontekstlərlə əlaqələndirilir və fərdi həyatların milli və qlobal hadisələrdən necə təsirləndiyini göstərir; roman, xüsusən də müharibə ilə bağlı yaddaş və travma mövzularına müraciət edir. Personajlar tarixi vəhşiliklərin buraxdığı psixoloji yaralarla mübarizə aparır və yazıçı öz təcrübələrindən istifadə edərək tarixin insan psixikasına uzunmüddətli təsirlərini şərh edir; H.Murakami reallıq və fantastika arasındakı xətləri gizlətmək üçün magik realizm və sürrealizm elementlərindən istifadə edir. Bu stilistik seçim tarixi həqiqətin mürəkkəbliyini və bəzən əlçatmaz

mahiyyətini əks etdirir, tarixin həmişə düz və ya obyektiv hesab olmadığını göstərir; romanın strukturu qeyri-xəttidir, zaman və perspektivdə tez-tez dəyişikliklər olur. Bu, tarixin özünün parçalanmış və çoxşaxəli təbiətini əks etdirir, burada hadisələr və onların şərhləri çox vaxt mürəkkəb yollarla bir-birinə bağlıdır; H.Murakami tarixi mövzuları çatdırmaq üçün simvolizm və metaforadan istifadə edir. Məsələn, mexaniki quş tarixin mexaniki və təkrarlanan təbiətini simvollaşdırır, hekayədəki dərin quyu isə tarixi yaddaşın dərinliklərini və şüursuzluğu təmsil edir.

Ədəbiyyat / References

- 村上, 春. (2012). 夢を見るために毎朝僕は目覚めるのです 村上春樹インタビュー集 1997-2011. 文藝春秋.
- Buruma, I. (1996). Becoming japanese. *The New Yorker*, 60-71. <https://www.newyorker.com/magazine/1996/12/23/haruki-murakami-becoming-japanese>
- Harvey, D. (1991). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Blackwell.
- Hutcheon, L. (1988). *A Poetics of Postmodernism*. Routledge.
- Murakami, H. (2009). Always on the Side of the Egg. *Israel News*. <https://www.haaretz.com/israel-news/culture/1.5076881>
- Olick, J. K. (1999). Collective Memory: The Two Cultures. *Sociological Theory*, 17(3), 333-348.
- Quliyev, Q. (2009). Postmodernizm... "e-Dalğa". *Şəbəkə Dərgisi II*, 72. <https://kitabxana.net/files/books/file/1259778677.pdf>
- Sarup, M. (1996). *Identity, Culture and the Postmodern World*.
- Welch, P. (2005). Haruki Murakami's Storytelling World. *World Literature Today*, 79(1), 55-59.
- ルービン, ジ. (2006). ハルキ・ムラカミと言葉の音楽. 新潮社.
- 村上, 春. (2000). ねじまき鳥クロニクル (Vol. 第1部). 新潮社.
- 村上, 春. (2002). ねじまき鳥クロニクル (Vol. 第3部). 新潮社.
- 村上, 春. (2012). 夢を見るために毎朝僕は目覚めるのです 村上春樹インタビュー集 1997-2011. 文藝春秋.